

Terug naar een diensteneconomie met lage lonen

A.F. VAN ZWEEDEN

De Verenigde Staten zijn duidelijk op weg naar een economie die wordt beheerst door slecht betaalde banen. Volgens berekeningen van het Bureau of Labor Statistics zullen tot het eind van de eeuw de meeste nieuwe banen worden geschapen in laag betaalde dienstverlenende beroepen en niet in hoog kwalitatieve vakken als computerprogrammeurs. Deze bedenkelijke ontwikkeling – waarop ook dr. W. Albeda wijst in zijn column in het dagblad *Trouw* – is de keerzijde van de zo indrukwekkende groei van nieuwe werkgelegenheid waar Amerika-reizigers als het CDA-Kamerlid Joost van Iersel, de secretaris-generaal van Economische Zaken, dr. F.W. Rutten, en de minister van Financiën, dr. Onno Ruding, zo geestdriftig over kunnen praten en schrijven. Albeda citeert een artikel van de econoom Bennett Harrison en de directeur van het Social Welfare Institute van het Boston College, Barry Bluestone, in *The New York Times* dat werd overgenomen in de *International Herald Tribune* van 20 juni. Zij signaleren een opmerkelijke daling van de werkloosheid dank zij een hausse in het aantal nieuwe banen. Maar ook stellen zij vast dat die zo gunstig schijnende ontwikkeling gepaard gaat met een verlaging van het levenspeil door de lage kwaliteit van het aangeboden werk. Ruim tweederde van de nieuwe banen in de VS valt in de categorie van lonen en salarissen beneden \$ 13.600 (ongeveer f. 40.000). Het aantal banen van meer dan \$ 20.250 (f. 60.000) nam sinds het begin van de jaren zeventig het minste toe. Tussen maart 1979 en maart 1984 werden niet minder dan vier miljoen nieuwe banen geschapen in dienstverlenende sectoren, maar in dezelfde periode daalde de werkgelegenheid in de industrie, de bouw en de mijnbouw met bijna 2,4 mln.

In de Amerikaanse economie voltrekt zich een proces van de-industrialisatie waarbij goed betaalde industriële arbeid afkalft en de werkgelegenheid in slecht betalende dienstensectoren zich uitbreidt. Dit proces is al eens beschreven in een beroemd boek dat de industriële ontwikkeling in het Engeland van de eerste helft van de negentiende eeuw behandelde, *Das Kapital*. Marx schreef daarin dat arbeid die vrijkomt door de technische ontwikkeling en de toeneming van de arbeidsproductiviteit in de industrie zich tegen een lagere prijs zal aanbieden in dienstverlenende sectoren. Hij sprak van de reproductieve sectoren waaronder hij in zijn tijd vooral huis-

houdelijke diensten van huisknechten en dienstmeisjes verstond. In de na-industriële wereld van de Verenigde Staten en Japan moeten we aan ongeveer dezelfde soort diensten denken, van b.v. huismeesters, diensten in de detailhandel, schoonmakers, personeel in goedkopere restaurants, verpleeghulpverleners en administratief personeel. Marx leidde uit deze verschuiving in de werkgelegenheid van de productieve naar de reproductieve sectoren af dat het loonpeil structureel zou moeten dalen, wat gepaard zou gaan met toenemende verarming.

De ontwikkeling van de Amerikaanse economie in de richting van slecht betaalde banen in de dienstverlening lijkt zijn gelijk alsnog te bevestigen. In de Verenigde Staten leidt vermindering van de werkgelegenheid in de industrie eerder dan in Europa tot aanpassing van de lonen waardoor nieuwe laag betaalde banen tot stand kunnen komen. Albeda merkt op dat in Europa, en vooral in een land als Nederland, relatief hoge minimumlonen en kleine loonverschillen het ontstaan van zulke goedkope banen tegenhouden. In Engeland doet zich een soortgelijke ontwikkeling voor. Ook daar gaat de regering-Thatcher er prat op dat er veel nieuwe banen ontstaan. Alleen gaat het in het Verenigd Koninkrijk niet gepaard met een daling van de werkloosheid. De Manpower Services Commission heeft onlangs een rapport gepubliceerd waaruit blijkt dat elke nieuwe baan die in 1983 in Groot-Brittannië ontstond in netto termen een deeltijdbaan voor een vrouw was. Voor mannen en vrouwen nam de werkgelegenheid in de vorm van voltijdbanen in 1983 af, ondanks een economische groei van 3%. Zelfs in de detailhandel, een van de bedrijfstakken die het meest profiteerde van de economische opleving die in het VK vooral wordt gevoed door toeneming van de consumptie, werden volle-tijdwerkers ontslagen om plaats te maken voor deeltijdwerkers en dat zijn meestal vrouwen. Ook het Verenigd Koninkrijk ontwikkelt zich in de richting van een diensteneconomie met lage lonen. Er valt, zoals *The Financial Times* van 7 juli doet, een parallel te trekken met de Verenigde Staten waar tegenover de dynamische groei van de werkgelegenheid stagnatie van de productiviteit en de lonen staat.

Voor ons land zijn deze overzeese ontwikkelingen niet zonder belang, omdat ook bij ons vaak naar het Amerikaanse

voorbeeld wordt verwezen zonder dat aandacht wordt gevraagd voor de onmiskenbare nadelen. Minister De Koning van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft in een adviesaanvraag aan de Stichting van de Arbeid over het verband tussen minimumloon en werkgelegenheid suggesties gedaan zoals het pas laten ingaan van het minimumloon voor volwassenen bij dertig jaar. De christelijke werkgevers hebben voorgesteld het minimumloon beneden 23 jaar af te schaffen. Het KNOV heeft bezwaren tegen het kabinetsplan om langdurig werkloze jongeren met overheidssteun aan de slag te helpen in het midden- en kleinbedrijf. Het verbond is namelijk bang dat jonge werklozen er niet over zullen peinen tegen een leerlingvergoeding te gaan werken als ze via de overheid het minimumloon uitbetaald kunnen krijgen. Voor alle werkgeversorganisaties die in de Stichting van de Arbeid zijn vertegenwoordigd was een van de grote knelpunten voor de uitvoering van het jeugdwerkplan voor de industrie de koppeling tussen leer- en arbeidsovereenkomsten. De federatieraad van de FNV heeft zich uitgesproken voor handhaving van leer-arbeidscontracten waarbij de jongeren een normaal minimumjeugdloon ontvangen en niet alleen maar een leerlingvergoeding. De federatieraad distantieerde zich daarmee van het jeugdwerkplan dat de industriebonden met de werkgeversorganisaties overeenkwamen. Vrees voor aantasting van de rechtspositie van jongeren leidde er toe dat de FNV zich niet wilde vastleggen op concrete plannen tot bestrijding van de jeugdwerkloosheid waarin te gemakkelijk slechtere arbeidsvoorwaarden worden geaccepteerd.

Begrijpelijk is deze reactie wel. Eén van de grote frustraties van de vakbeweging is dat zij toch al door de situatie op de arbeidsmarkt wordt gedwongen haar solidaristische loonpolitiek op te geven om een vergaande loondifferentiatie te aanvaarden. Wanneer die differentiatie zover gaat – zoals de werkgevers graag zouden zien – dat zij ook het minimumloon zou moeten opgeven valt de bodem uit de markt en staat niets meer een algemene verlaging van het loonpeil in de weg. Wie dat voor jongeren, die nog hun bestemming moeten zoeken in het bedrijfsleven, accepteert, kweekt een generatie van dociele werknemers. Het is bovendien de vraag of een beleid dat lage lonen aanvaardt wel de juiste manier is om nieuwe werkgelegenheid te scheppen. Het dilemma waarvoor de vakbeweging staat is dat het kunstmatig hoog houden van het loonniveau het tot stand komen van eenvoudige werkgelegenheid verhindert en de werkloosheid vergroot. Steeds meer mensen, zeker tweeverdieners, zijn bereid simpele baantjes ver beneden het minimumloon te aanvaarden om maar aan de slag te komen. Eigenlijk zou een beleid moeten worden gevoerd dat gericht is op het ontstaan van hoogwaardige banen in geavanceerde sectoren waarbij hoge lonen passen, maar dan zouden grote loonverschillen moeten worden geaccepteerd.

A.F. van Zweeden